

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים נ"ב עמוד א'

בגמ', א"ל רב ספרא לרבי אבא, כגון אן דידעינן בקביעא דירחא ביישוב לא עבידנא מפני שינוי המחלוקת, במדבר מאי, א"ל הכי אמר רב אמי ביישוב אסור במדבר מותר.

[א]. וכתבו התוס' (נ"א: ד"ה כגון אן) "מפרש ר"ת שהיה במקום ששלוחי בית דין מגיעין ושם אין עושין אלא יום אחד והיינו בקביעא דירחא שהיה יודע מתי נקבע החודש, דהתם ליכא למיגזר שמא יעשה מלאכה בי"ט ששומעין קידוש החודש".

וכן חזינן ממה שפסק הרמב"ם (פ"ה מקידוש החודש ה"ט-י"ב): "אין עשיית יום טוב אחד תלויה בקריבת המקום [וכו'], שמי יאמר לנו שהיו השלוחים יוצאין למקום זה, שמא לא היו השלוחים יוצאין למקום זה מפני שלא היו שם ישראל ואחר שחזרו לקבוע על החשבון ישבו שם ישראלים שהן חייבין לעשות שני ימים, או מפני שהיה חירום בדרך כדרך שהיה בין יהודה וגליל בימי חכמי משנה, או מפני שהיו הגוים מונעין את השלוחין לעבור ביניהן. ואילו היה הדבר תלוי בקריבת המקום היו כל בני מצרים עושין יום אחד, שהרי אפשר שיגיעו להם שלוחי תשרי, שאין בין ירושלם ומצרים על דרך אשקלון אלא מהלך שמנה ימים או פחות וכן רוב סוריא, הא למדת שאין הדבר תלוי בהיות המקום קרוב, נמצא עיקר דבר זה על דרך זו כך הוא, כל מקום שיש בינו ובין ירושלם מהלך יתר על עשרה ימים גמורים עושין שני ימים לעולם כמנהגם מקודם, שאין שלוחי כל תשרי ותשרי מגיעין אלא למקום שבינו ובין ירושלם מהלך עשרה ימים או פחות, וכל מקום שבינו ובין ירושלם מהלך עשרה ימים בשוה או פחות שאפשר שהיו שלוחין מגיעין אליו, רואים אם אותו המקום מארץ ישראל שהיו בה ישראל בשעת הראייה בכבוש שני כגון אושא ושפרעם ולוד ויבנה ונוב וטבריה וכיוצא בהן עושין יום אחד בלבד [וכו'], מקום שבינו ובין ירושלם עשרה ימים או פחות מעשרה והוא סוריא או חוצה לארץ ואין להם מנהג, או שהיא עיר שנתחדשה במדבר ארץ ישראל, או מקום ששכנו בו ישראל עתה, עושין שני ימים כמנהג רוב העולם".

הרי מבואר ברמב"ם, דבכל חו"ל עושין ב' ימים, ובתוך א"י במקום שאין בירור ששלוחי בי"ד היו מגיעין לשם, או מקומות חדשים שלו היו בזמן בית שני, צריך לעשות אף שם יו"ט ב' של גלויות.

[ב]. אמנם הריטב"א (סוכה מ"ג. ר"ה י"ח). סובר כי בכל תחומה של ארץ ישראל, גם במקומות המרוחקים יותר מעשרה ימי הליכה מירושלים [שלא הגיעו בהם השלוחים], נוהגים רק יום אחד, כפי שסיים: "כשתקנו לנו שנהג אבותינו, ואבותינו היו להם מנהגות משונים, שהרי מקומות מקומות יש, ויש שעושין שני ימים ויש שעושין יום אחד, ויש לנו לילך אחר הרוב, ובחו"ל רובא לעולם שלא היו מגיעין שם שלוחים, ולפיכך אנו עושין כאן ב' ימים, אבל ברוב ארץ ישראל היו עושין יום אחד ועושין היום גם כן יום אחד". ומפורש בדבריו, שתקנת יו"ט שני היתה לחו"ל בלבד, ואילו בא"י, אפילו במקום שידוע שלא הגיעו אליו השלוחים, נוהגים יום טוב יום אחד בלבד.

ש' החינוך (מצוה ש"א) כהריטב"א דבכל ארץ ישראל נוהגין יו"ט אחד, אך לשיטתו גם בחו"ל הסמוכה לארץ ישראל נוהגים יו"ט אחד דהיו יודעים מתי ר"ח, ובזה חולק הן על הרמב"ם והן על הריטב"א, וכן דעת הראי"ז (סי' י"ב) עיי"ש.

ש' הגאונים (אוצה"ג ביצה ד): דכל זה היה נפק"מ בעת שלמעשה קידשו את החודש ע"פ הראיה, אך אחר שהלל נשיאה ובית דינו קבעו את חשבון השנים והחודשים, גזרו חז"ל שבכל ארץ ישראל יעשו יו"ט אחד, ובכל חו"ל יעשו שני ימים טובים, מדין מנהג אבותינו בידינו, ואין כלל נפק"מ מה היה באותו מקום בזמן שהיו מקדשים ע"פ הראיה.

[ג]. הנפק"מ בין השיטות, הוא בכל העירות החדשות שהוקמו בארץ ישראל שלא היו בזמנים ההם, דלכאורה לפי הרמב"ם צריך להחזיק בהם ב' ימים טובים, ולשאר הראשונים הנ"ל לא, כ"א מטעמו, והאריך בזה בשו"ת ארץ צבי (סו"ס מ"א) והביא שם הרבה פוסקים שדנו בזה לפניו, ועיקר הויכוח הוא אי הלכתא כהרמב"ם או כהריטב"א שראה דבריו וחלק עליהם, [חידוש גדול יותר העיד הגריי"ק הסטייפלער זצ"ל (אורחות רבינו ח"ב עמ' קי"ג) משמיה של הרב מברסק זצ"ל, שהחזיק לעצמו בשכונות ירושלים החדשות יו"ט שני לחומרא דחשש לש' הרמב"ם ששכונות אלו לא היו בזמן חז"ל, וכתב שם שמרן החזון איש זצ"ל הסכים לו [אף שהחזון איש פסק להדיא (סי' קל"ב) כהריטב"א], אך בבני ברק נהגו יו"ט אחד, ואמר הסטייפלער זצ"ל כי כנראה כיון שבני ברק סמוכה ליפו, ולשם הגיעו שליחי בית דין. וכ"כ הגרצ"פ פראנק זצ"ל (מקראי קודש פסח ח"ב, סי' נ"ח) שהגרא"י פינקל זצ"ל ר"י מיר לא עשה מלאכה ביו"ט שני בשכונת מקור ברוך בירושלים מטעם זה, והוא [הרב פראנק] התווכח עמו דיש בזה איסור "בל תוסיף". אמנם לענ"ד יש לומר חילוק נוסף בין ב"ב לירושלים, והוא ע"פ שהבאנו לעיל (דף מ"ז. אות ג') משו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"א סו"ס קכ"ט), דבירושלים נוהגים כל החומרות של הנמצאים שם ואם יש בני חו"ל בירושלים אסורים העם בעשיית מלאכה עיי"ש, וא"כ אולי חשש הרב מברסק לאורחים מחו"ל השוהים בירושלים, ובמילא אף בל תוסיף ליכא].

[ד]. ונפק"מ רבה נוספת ביניהם יהיה, בעיר חו"ל הסמוכה לארץ ישראל, וכגון העיר "אילת", שלרמב"ם צריך להחזיק בה יו"ט שני ממנ"פ, או מדין חו"ל, או מדין עיירה חדשה, ולהריטב"א ולהגאונים צריכים להחזיק בה מדין חו"ל, ורק להחינוך הסובר שאף בחו"ל הסמוך לארץ ישראל א"צ, א"כ יש לדון באילת, ואולי כוונת החינוך רק בחו"ל הסמוך לא"י שהיה קיים בזמן שליחי בי"ד והיה מנהג באותו העיר שלא להחזיק, א"כ דלא שנא, [אמנם הגרי"מ טיקוצ'ינסקי זצ"ל בספרו "ארץ ישראל" (סי' ז') דחק לדייק שאילת היא מתוך גבולות ארץ ישראל, ונסמך על תרגום אגרת מרס"ג, אך כבר נדחו דבריו וראיותיו בהוכחות ברורות, בספר המצויין "מנחת ירושלים" (ח"ב, מישור הערבה פרק ג') עיי"ש].

הגרש"ז איערבאך זצ"ל (שו"ת מנחת שלמה סי' מ"ו) פסק שיש לנהוג באילת יום טוב אחד בלבד. ראשית, מכיון "שבכל ספיקא דמנהגא מוקימנן אדין תורה", ובפרט שלא שייך להחמיר מספק לנהוג יום טוב שני מאחר ויש בכך חשש של כמה ברכות ותפילות לבטלה, וגם מבטל מצות

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

תפילין דאורייתא. שנית, מאחר שהמנהג הוא על פי הריטב"א דלא כהרמב"ם, ואף שהריטב"א כתב שבכל חו"ל נוהגים יו"ט שני, אך מחדש הגרשז"א, דחו"ל המשועבדת לשלטון אחד עם ארץ ישראל, דינה כארץ ישראל לגבי זה, "וכיון שבזמנינו אנו **השלטון הוא אחד** אפשר דבכהאי גוונא לא שייך לומר שני אילת אינם נגררים אחר ארץ ישראל כיון שעל כרחם יש להם להגר בכל דבר אחר השלטון", וכן דעת הגרצ"פ פראנק זצ"ל (שם), וכן דעת הגר"פ עפשטיין זצ"ל (הובא מכתבו במועדים וזמנים ח"ג סי' רכ"א) והגר"מ שטערנבוך שליט"א

(מועדים וזמנים שם) מדגיש, שהוראתו של הגר"פ עפשטיין אינה ח"ו בגלל ההבל שאמרו שהשלטון של מדינת ישראל נקראת שלטון והוא אחד על כל א"י ואילת, אלא מהטעמים האחרים, עיי"ש בארוכה בכל דבריהם.

אבל לאחמ"כ הגרשז"א ביאר דעתו כמובא בשמו בספר "**יום טוב שני כהלכתו**" (פי"ט הערה י') שנדפס עוד בחייו של הגרשז"א, שכוונתו היתה לחומרא לב' הצדדים, שיניחו תפילין, אך בוודאי אסור לעשות מלאכה באילת, דלפי רוב שיטות הראשונים חייבים לנהוג באילת יו"ט שני, וכוונתו היתה לסברא שע"י השלטון אחד, אולי יש לחשוש ולהניח תפילין, עיי"ש שכן אף הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל. וראה שכן דעת שו"ת **אור לציון** (ח"ג פכ"ג, אות י"ב), והוסיף שם שיהודי מחו"ל שמגיע לאילת, חייב לנהוג יו"ט ככל דיניו ופרטיו, כאילו הוא בביתו בחו"ל, אף אם מנהגו שבעת שהוא בארץ ישראל עושה רק יו"ט אחד, ולעומת זאת בן א"י המבקר ליו"ט אחד באילת, ינהג בה כדיון א"י, ולחומרא צריכים לנהוג רק אלו המתגוררים דרך קבע באילת.

דעת הגר"מ שטערנבוך שליט"א (שם) דיש לנהוג לגמרי יו"ט שני באילת בין לחומרא ובין לקולא, דדינה כחו"ל ואף להריטב"א ינהגו בה יו"ט שני, והסכימו לדעתו בשו"ת **שערי יצחק** (סי' י"ב, אות ז'), ושו"ת **משנת יוסף** (ח"א, סי' מ"ד), עיי"ש.

[ה]. ולחיבת הקודש, נוסף הוראה הפחות מפורסמת, מה שהורה כ"ק **אדמו"ר מליובאוויטש** זצ"ל בעת שהוקם בית חב"ד באילת, וכפי רשימות השואל (הר"י גליצטשיין, קובץ תשורה ט' תמוז תשע"ד עמ' 33) "במענה לשאלתך האם עליך לנהוג יומיים יו"ט באילת כפי שאתה מצוין במכתבך שאלת חו"ד שני רבנים פוסקי דין והם הורו לך לנהוג יומיים, אזי תשמע בקולם. בכלל ענין יומיים יו"ט לא שייך לשאלה האם המקום נכלל בתחומי א"י או שחשיב כחו"ל, אלא תלוי בשאלה האם השלוחים שנשלחו על ידי בי"ד להודיע שיקדשו החודש יום שקידשוהו (עי' ר"ה פ"א משנה ג') כן הגיעו לשם או לא, ובאם השלוחים לא הגיעו לאותו מקום, יש לנהוג בו יומיים יו"ט. ומכיון שלאילת לא הגיעו השלוחים, אזי יש לנהוג שם יומיים יו"ט. אמנם מכיון שישנם הסבורים שאילת נכללת בתחומי ארץ ישראל, **למרות שבאמת אינה נחשבת כארץ ישראל** – אז תנהג שם יומיים יו"ט, אך בתנאי: 1) שהדבר לא יהיה בשמי. 2) ויהיה בחשאי, מכיון שאין צורך לנקר עיניים. ואם 'יתפסו' אותך שאתה נוהג יומיים יו"ט אל תאמר להם שאילת נחשבת כחו"ל - אל תספר להם כזה דבר, א"י או חו"ל, אלא - תסביר שאתה מסתמך על פסק הדין שלמקומות שהשלוחים לא הגיעו צריך לנהוג בהם יומיים יום טוב", ע"כ.

בגמ', ר"נ בר אסיא אזל מבי רב לפומבדיתא ביום טוב שני של עצרת וכו'.

[ו]. ואיכא למידק, מה הרבותא שהיה יו"ט שני של עצרת, ומאי נפק"מ באיזה יו"ט שני זה היה. וביותר יש לעיין, היאך באמת אדם גדול כר"נ בר אסיא זלזל ביו"ט שני עד שהוצרכו לנדותו.

ואפשר לומר, ובהקדם הרמב"ם (פ"ו מת"ת הי"ד) כתב: "על כ"ד דברים מנדין את האדם בין איש בין אשה ואלו הן [וכו'] יא. המחלל יו"ט שני של גלויות אף על פי שהוא מנהג". ומקורו מגמ' דידן כדכתב הכס"מ שם. והקשה הלחם משנה (שם) דהלא הרמב"ם פסק שיו"ט שני הוא מצוה מדברי סופרים, ולעיל (ריש סי"ד) כבר כתב הרמב"ם שמנדים מי שעובר על דברי סופרים, ולמה חזר ושנה יו"ט שני וכתב אע"פ שהוא מנהג. ותי', שמקור דין דרבנן זה של יו"ט שני, הוא ממנהג אבותינו בידינו.

אלא שדעת הרמב"ם (פ"ג מקידוש החודש הי"ב), דיח חילוק בין כל יו"ט שני של גלויות שהוא מדברי סופרים, ליו"ט שני של שבועות שהוא רק ממנהג, דכתב שם הרמב"ם "כדי שלא לחלוק בין המועדות התקינו חכמים שכל מקום שאין שלוחי תשרי מגיעין שם, עושין שני ימים אפילו יום טוב של עצרת", כלומר שמן הדין היה מקום לומר שבעצרת לא יקיימו יום טוב שני, כי אין צורך בשלוחי בית דין, כי חג העצרת תלוי בחמשים יום שמחג הפסח, וזה ידעו כולי עלמא, אך כדי שלא לחלוק בין המועדות, התקינו שלעולם עושין שני ימים אפילו בעצרת.

וא"כ בכל יו"ט שני, ינדו את המחללו מדין עובר על דברי סופרים, אך ביו"ט שני של עצרת, שהוא מנהג משום לא פלוג, ינדו אותו מדין מנהג, ופי' דברי הרמב"ם כן הוא "המחלל יו"ט שני של גלויות" – היינו בסתמא, "אע"פ שהוא מנהג" – היינו בעצרת, לוקה. ושפיר מקורו של הרמב"ם לזה הוא מסוגיין, דאי' להדיא שר"נ בר אסיא אזי **ביו"ט שני של עצרת**, שהוא ממנהגא, ועב"ז נדוהו, והיה אף הו"א להלקותו לולי שהוא צורבא מדרבנן, ולכך פסק הרמב"ם שאף במנהג מנדים אותו.

ובזה יש להבין, כיצד חילל ר"נ בר אסיא את היו"ט שני, דכיון שהיה של עצרת, והוא סבר דבעצרת לא שייך לגזור יו"ט שני דמעולם ידעו ישראל מתי חל שבועות, ולא ס"ל את הלא פלוג שכתב הרמב"ם.

[ז]. וא"כ יש להבין כעת, אמאי באמת נדוהו רב יוסף, והלא יש לחלק בין יו"ט שני של עצרת לשאר יו"ט שני, ואין זה חמור כמותם, והלא אף לרב יוסף שמחמיר אין זה אלא מחמת ה'לא פלוג' שכתב הרמב"ם, והלא פסק המג"א (סי' תמ"ז סק"ה) בשם התרומת הדשן, דאין מחמירים בלא פלוג כמו גוף האיסור עצמו, והביא דבריו וביארם הפמ"ג (א"א סי' קכח סק"ל ד"ה שאלה) דמשום לא פלוג לא העמידו דבריהם במקום מצוה.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

ואפ"ל ביאור הדברים ע"פ מש"כ החתם סופר (שו"ת או"ח סי' קמ"ה) בחולה מסוכן שלא היו לו בנים, והיה חשש שתשאר אשתו זקוקה ליבם והיה מקום עיגון שהיבם הוא במקום רחוק מאוד בעיר רומי, והאשה עניה, ואין בהישג ידה להגיע לשם, ורצה המורה להתיר לכתוב גט ולחתום ביום טוב שני של שבועות, ומסיק החתם סופר ז"ל: יפה הורה שלא לכתוב גט ביו"ט שני דשבועות וחלילה לזלזל [וכו'], הן אמת כתבתי במק"א דיו"ט שני דשבועות הוא תמוה דמעולם לא עשאוהו מספק, כמ"ש הרמב"ם פ"ג מקדוש החדוש ע"ש, ובשלמא

היכי דמגיעי שלוחי ניסן עושין שני ימים גזירה משום שלוחי תשרי, אבל בשבועות שהוא לעולם חמישים יום, מיו"ט שני של פסח ועד אז כבר נתפרסם בכל העולם קביעות דניסן, וא"כ גם אבותינו לא עשו מספק וצ"ל משום גזירה אטו פסח וסוכות, וא"כ ממילא חמור טפי, כיון דלא מחמת ספק נתקבל". ועי' בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"ב סי' קנ"א) מה שתמה על החת"ס.

ומדברי החתם סופר נפקא, שיו"ט שני דשבועות חמיר טפי משאר יום טוב שני, דבכל מקום נהגו בו לכתחילה אף כשידעו שיו"ט ראשון הוא בוודאי נכון שהוא יום החמישים לספירה, ולכך נידוהו רב יוסף, דטעמא דלא פלוג אינו מנהגנו, אלא הוא מנהג שקיבלו עליהם על ישראל בכל מקום בחו"ל, לעשות יום שני של שבועות, כשיודעים בוודאי שאינו נכון, ולא מספק כשאר ימים טובים. ובגוף הדבר שהחת"ס הסכים לאותו מורה שלא לכתוב גט ביו"ט שני של שבועות, צ"ב מדברי המג"א והפמ"ג הנ"ל. וכתב המשנה למלך (פ"ב מגירושין הט"ז) דאפשר דבעגונה דחז"ל שקדו על תקנתם להקל ולא להחמיר, לא אמרינן לא פלוג עיי"ש.

בגמ', דרב ושמואל דאמרי תרויהו מנדין על שני ימים טובים של גלויות.

[ח]. כבר עוררתי בשיעורים בביהמ"ד כמה פעמים בענין זה, וכאן המקום להרחיב קצת בזה, בפלוגתא אי עבדינן יו"ט שני בא"י [ולעיל (מ"ו). אות ג] כבר הבאנו את שיטת החכם צבי (סי' קס"ז) דלעולם נוהג כבן א"י אפי' הוא דרך עראי בא"י אפי' לענין מלאכה, אך רוב הפוסקים חלקו עליו ואף בנו הרב יעב"ץ צ"ל כמובא בשערי תשובה (סו"ס תצ"ו), ובשו"ע הרב (שם) העתיק ב' הסברות ולא הכריע] אכמל"ב, דנהוג להלכה לקיים אף בא"י יו"ט שני של גלויות, וכתב המשנ"ב (סימן תצ"ו סק"ג) "בן חו"ל שבא לארץ ישראל אם דעתו לחזור למקומו, צריך לעשות ב' ימים טובים", ולא חילק המשנ"ב בין אם נמצא כל הרגלים בא"י, או לאו.

והנה יש שהנהיגו עצמם, שכיון שיש להם דירה בא"י ונמצאים שם כל השלושה רגלים, אף שעיקר דירתם ופרנסתם בחו"ל, עושין יו"ט אחד בא"י, והוא ע"פ דעת הגרש"ז אויערבאך צ"ל (שו"ת מנחת שלמה סי' י"ט אות ז'). אמנם הגרש"ז אויערבאך בתשובתו שם נוטה, דיש מקום להורות להם לחומרא שלא לעשות מלאכה, ורק לגבי תפילין וקידוש ותפילה, שינהגו כימי החול, עיי"ש. ובשו"ת שבט הלוי (ה"ה סי' ס"ד) פשוט לו, שזה רק שבאמת כוונתו להתגורר בארץ ישראל, ושם עיקר קביעות מושבו, ומה שנוסע לכמה חודשים לחו"ל בכל שנה, זה רק כדי לראות ולבקר את ילדיו ונכדיו הדרים שם, עיי"ש. וכן היה דעת הגרי"ש אלישיב צ"ל כמובא בספר יו"ט שני כהלכתו וכדלהלן, [ואחר הלווייתו של הר"ר הערשל פינק ז"ל בביה"ח נחלת יצחק, שמעתי מיהודי המתגורר בעירו שנכנס אל הגרי"ש אלישיב צ"ל, ושאל אותו שיש לו דירה קבועה בא"י והוא נמצא כל הג' רגלים בא"י מה דינו לגבי יו"ט שני. ושאלו הגרי"ש "היכן אמרת שאתה גר?", והשיב באנטווערפן, ואמר לו "אז אתה בן חוץ לארץ". ואחרי זה הלך אותו יהודי לשאול את הגר"ר שמואל אויערבאך צ"ל ואמר לו שיחזיק ב' ימים בא"י, ושאל אותו והלא אביכם צ"ל וכו', והשיבו הגרש"א "אתה שואל אותי, דעתי שתחזיק ב' ימים". ואמרת לאותו יהודי, שגם הגריעב"ץ צ"ל חלק על אביו החכם צבי צ"ל בדיון יו"ט שני לבן חו"ל שמגיע לארץ ישראל].

אבל עכ"פ אף לדבריו, צריך שיהיה בארץ ישראל בכל השלושה רגלים, ושיהיה לו דירה משלו בא"י, ואמנם בספר יו"ט שני כהלכתו (פ"ו הערה ו') כתב, שהבין מהגרש"ז שאף אם יש לו מקום קבוע שמתגורר שם או שוכר שם, נמי יכול לסמוך על זה.

אמנם, כתב הגרש"ז (שם), דאם אירע לו אונס ונשאר באיזה יו"ט בחו"ל, כשכוונתו היתה להגיע לאר"י, לא נפקע ממנו דין בן א"י, ואף שבאותו היו"ט שנמצא בחו"ל כמובן שעליו לנהוג יו"ט שני ככל משפטו וחוקתו, אבל כיון שהיה מחמת אונסו, לא נפקע ממנו דין בן א"י.

[ט]. והנה, זה חדשים באו, שיש שמכוח הוראה זו מזלזלים בשוגג בדיון יו"ט שני של גלויות, ולמדו מזה שהיכן שנמצא יו"ט אחד או שנים בחו"ל לא נפקע ממנו דין א"י, ולכתחילה נמצאים רוב החגים בא"י ומיעוטם בחו"ל, ולא בדרך אונס, אלא בהנהגה מלכתחילה, ובזה לא מיירי הגרש"ז, ואין להם כל היתר וחיובים לנהוג יו"ט שני אף כשנמצאים בא"י, כי כל דברי הגרש"ז א מחודשים הם, ורבים שחלקו עליו בזה (עי' תשובות והנהגות ח"ב סי' שכ"ט), ומסתיתם דברי המשנ"ב שהבאנו לעיל נמי משמע דאין חילוק, אך עכ"פ כדאי הוא הגרש"ז לסמוך עליו [אף שהוא חוכך בענין לעשות מלאכה וכדלעיל, אך בס' יו"ט שני (שם) כתב להקל בשמו גם במלאכה] כשנהוג לפי ההוראה שלו, אך בוודאי אי אפשר להוסיף על קולתו, ולהקל אף כשנהוג לכתחילה בחלק מהימים טובים להישאר בעיר מגוריו בא"י.

ואף שכבר אמרתי לפניכם כמה פעמים, שבשאלה הנ"ל איני יכול להורות להקל, דמסורה והוראה בידי ממו"ר הגרמא"ב הברשטאם יחזקהו וירפאהו השי"ת לאוישט"א, להחמיר בזה כהשבט הלוי, והגרי"ש אלישיב הנ"ל, אך אלו שיש להם הוראה להקל כדעת הגרש"ז, ובשנה האחרונה נשאר בחו"ל מחמת האונס שלא יכולים היו לנסוע לא"י, או שחששו לנסוע מחמת הירוס, בוודאי זה בכלל האונס שהגרש"ז כיוון אף לו, ופשוט.

הערות והארות יתקבלו בברכה ויבואו בדפים הבאים בשם אומרם בל"כ: rabinoviz@gmail.com